

Инсон Ҳуқуқлари Умумжаҳон Декларацияси

Декларатсиясининг 50 йиллигига бағишланган нашр 1948–1998

Ўзбекистон Республикаси Миллий Маркази
Ишлаб чиққан: **MEHRTILSIMI.uz** – Ижтимоий-ҳуқуқий сайти,
MEHRTILSIMI.blogspot.com – Ижтимоий-ҳуқуқий сайти ва
«SA.KR.UZ» Саламат Авезов шахсий веб-сайти
«Disability Rights» – Ногиронлиги бўлган шахслар Махсус тўплами

Инсон Ҳуқуқлари Умумжаҳон Декларацияси

Декларатсиясининг 50 йиллигига бағишланган нашр 1948–1998

Олдингизда инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларатсиясига Ўзбекистон информсион манбаи. Ушбу манбаи Ўзбекистонда инсон ҳуқуқлари муаммоларига ўч бўлган Интернет фойдаланувчиларига қаратилган. Сервер Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларатсияси бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий Маркази тамонидан ташкил этилган ва қўллаб-қувватланган.

Инсон ҳуқуқлари инсоният мавжудлигининг ва биргаликда яшашнинг асосидир. Инсон ҳуқуқлари барча учун умумий, ажралмас ва ўзоро боғлиқдир. Айнан инсон ҳуқуқлари бизни одам қилади. Улар муқаддас инсоний қадриятлари уйини қурушимиз учун яратилган тамойиллардир.

Биз яшаш ёки ривожланиш, ёки турли фикрлилик, ёки тафовутлар тўғрисида сўз юритар эканмиз, биз ўзаро қелишувчанлик тўғрисида гапиримиз қўллаб-қувватланаётган, ҳимояланган ва қўриқланадиган ўзаро қелишувчанлик барча эркинликларнинг қафолатидир. Унинг сиз биз ўз ҳуқуқларимиз тўғрисида сўзлай олмаимиз.

Инсон ҳуқуқлари мавжуд барча динлар ва маданиятларга хос бўлган ва тинчлик ва тараққиёт асоси бўлган ўзаро қелишувчанлик аънасини ўзида мужассамлаштиргандир. Инсон ҳуқуқлари ҳеч бир маданият учун бегона эмас ва барча халқлар учун табиийдир. Қелишувчанлик ва бағрикенглик ҳамма вақт ҳам давлат бошқаруви ва инсон ахлоқининг интилиш тамойилари бўлиб келган. Биз бугунги кунда ушбу тамойилларни инсон ҳуқуқлари дея атамоқдамиз.

Инсон ҳуқуқлари ҳақиқий куч бағишловчи нарсаларнинг умумийлигидир. У ҳар қандай чегаларни кесиб ўтади, ҳар қандай тўсиқларни бартароф этади.

Инсон ҳуқуқлари учун қураш ҳамма вақт ва ҳамма йерда яққаҳоқимлик ва адолатсизликнинг барча шакллари: куллик, мустамлакачилик, апартеидга қарши қураш бўлиб келган. Бугунги кунда унинг долзарблиги камайдиган ёки моҳияти ўзгармаган эмас.

Жаҳондаги жасжаси дўстларим!

Айнан Сиз ушбу ҳуқуқларни ҳозир ва ҳамма вақт амалга оширилишига қўмаклашишингиз лозим. Уларнинг тақдири ва келажаси Сизнинг қўлингизда. Инсон ҳуқуқлари Сизнинг қўлингизда, Улардан фойдаланинг, Уларни ҳимояланг, Уларни қўллаб-қувватланг, Уларни тушунишга ҳаракат қилинг ва уларнинг бажарлишини қатъий талаб қилинг. Улар тўғрисида гаъмхўрлик қилинг ва уларни бойитинг. Улар Сиздаги мавжуд энг яхши нарсалардир. Уларга ҳаёт бағишланг.

БМТ Бош котиби Кофи Аннанинг

Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 50 йиллигини нишонлаш йиллининг бошланиши муносабати билан қилган мурожаатидан.

КИРИШ

1948 йил 10 декабрда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси тўлиқ матни мазкур китобчада келтирилган Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясини тасдиқлади ва эълон қилди. Ушбу тарихий аҳамиятга эга бўлган қарорни қабул қилар экан, Бош Ассамблея Ташкилотнинг барча аъзо давлатларини Декларация матнини оммавий чоп этишга ва “мамлакатлар ва ҳудудларнинг сиёсий мақомларидан қатъи назар асосан мактабларда ва бошқа ўқув масканларида тарқатишга, эълон қилишга ва тушунтиришга” чақирди.

ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ УМУМЖАҲОН ДЕКЛАРАЦИЯСИ

МУҚАДДИМА

Инсоният оиласининг барча аъзоларга хос кадриятларни ва уларнинг тенг ва ажралмас ҳуқуқларини тан олиш озодлик, адолат ва ялпи тинчликнинг асоси эканлигини эътиборга олиб, ва инсон ҳуқуқларини менсимаслик ва ундан нафратланиш инсоният виждонини ғазаблантирган ваҳшийликларни содир қилишга олиб келганлигини, одамлар сўз эркинлиги ва эътиқодларига эга бўладиган ҳамда кўрқув ва мухтожликдан ҳоли бўлиб яшайдиган дунёни яратиш инсонларнинг интилишдир деб эълон қилинганлигини эътборга олиб, ва бунда инсоннинг ҳуқуқлари қонун ҳукмронлиги билан кўриқланиши зарурки, пировардида инсон, сўнгги чора сифатида зулм ва истибдодга қарши исён кўтаришга мажбур бўлишни олдини олишни таъминлаш зарурлигини эътборга олиб, ва халқлар ўртасидаги дўстона муносабатларни ривожлантиришга кўмаклашиш зарурлигини эътборга олиб, ва Бирлашган Миллатларнинг Низомида инсоннинг асосий ҳуқуқларига, инсон шахсининг кадр-қимматга ва эркак ва аёлнинг тенглигига ишончларини тасдиқлаганликлари ва янада кенгрок эркинликда ижтимоий тараққиёт ва турмуш шароитларни яхшилашга кўмаклашишга келишилганликларини эътборга олиб, ва аъзо давлатлар Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан ҳамкорлик қилишда инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ўта ҳурматлаш бобида ҳаракат қилиш мажбуриятларини олганликларини эъборга олиб, ва мазкур ҳуқуқ ва эркинликларнинг хусусиятларини барча томондан англаниши мазкур мажбуриятларнинг тўлиқ бажарлиши учун катта аҳамиятга эга эканлигини эътборга олиб.

БОШ АССАМБЛЕЯ.

ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИНИНГ МАЗКУР

УМУМЖАҲОН ДЕКЛАРАЦИЯСИ

Барча халқлар ва барча давлатлар бажаришга интилиши лозим бўлган вазифа сифатида эълон қилар экан, токи ҳар бир инсон ва жамиятнинг ҳар бир ташкилоти доимо ушбу Декларация назарда тутиб маърифат ва таълим йўли билан бу ҳуқуқ ва эркинликларнинг ҳурмат қилиши, миллий ва халқаро тараққийпарвар тадбирлар орқали ҳам унинг бажариши таъминланишига, Ташкилотга аъзо бўлган давлатлар халқлари ўртасида ва ушбу давлатларнинг юрисдикциясидаги ҳудудларда яшаётган халқлар ўртасида ёппасига ва самарали тан олишига интилишлари зарур.

1-МОДДА:

Ҳамма одамлар ўз кадр-қиммати ҳамда ҳуқуқларида эркин ва тенг бўлиб туғиладилар. Улар ақи ва виждан ато қилинган ва улар бир-бирларига нисбатан биродарлик руҳида муносабат қилишлари керак.

2-МОДДА:

Ҳар бир инсон, терисининг ранги, жинси, тили, дини, сиёсий ёҳуд бошқа эътиқодларидан, миллий ёки ижтимоий келиб чиқиши, мулкӣ ёҳуд табақавӣ ёки бошқа шароитидан қатъӣ назар ушбу Декларацияда эълон қилинган барча ҳуқуқлар ва эркинликларга эга бўлиши шарт.

3-МОДДА:

Ҳар бир инсон яшаш, озод бўлиш ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига эгадир.

4-МОДДА:

Ҳеш ким қулликда ёки эрксиз ҳолатда сақлариши мумкин эмас; қуллик ва қулла билан савдо қилишлик барча кўринишларида таъқиқланади.

5-МОДДА:

Ҳеч ким азобларга ёҳуд шафқатсиз, ноинсонӣ ёки ўзининг кадр-қимматини хўрловчи муомала ва жазога дучор этилмаслиги керак. Ҳеч ким азобларга.

6-МОДДА:

Ҳар бир инсон қаерда бўлишидан қатъӣ назар, ўзининг ҳуқуқӣ лаёқали тан олишига ҳақидир.

7-МОДДА:

Барча одамлар қонуни олдида тенгдирлар ва ҳеч бир тафовутсиз қонуннинг тенг ҳимоясига ҳақидирлар. Барча одамлар ушбу Декларацияни бузувчи ҳар қандай

канситишдан ва шундай камситишга ундайдиган ҳар қандай ғаламисликдан тенг ҳимоя қилиниш ҳуқуқига эгадир.

8-МОДДА:

Ҳар бир инсон унга конституция ёҳуд қонун билан берилган асосий ҳуқуқлари бузилган ҳолларда ваколатли миллий судлар томонидан бу ҳуқуқларнинг самарали тикланишга ҳақлидирлар.

9-МОДДА:

Ҳеч ким асоссиз қамалиши, ушланиши ёки қувғин қилиниши мумкин эмас.

10-МОДДА:

Ҳар бир инсон ўз ҳуқуқ ва бурчларини белгилаш ва унга қўйилган жиноий айбловнинг асослантирилганлигини аниқлаши учун, тўлиқ тенглик асосида унинг иши ошкора ва барча адолат талабларига риоя қилинган ҳолда мустақил ва ҳолис суд тамонидан кўриб чиқиши ҳуқуқига эга.

11-МОДДА:

1. Жиноят содир этганликда айбланган ҳар бир инсон унга очик суд мажлисида ҳимоя учун барча имкониятлар таъминланган ҳолда, унинг айби қониний тартибда аниқланмагунча айбсиз деб ҳисобланишга ҳақлидир.

2. Ҳеч ким, миллий қонунлар ёки халқаро ҳуқуқга кўра содир этилган вақтда жиноят деб топилмаган хатти-ҳаракати ёки фаолиятсизлиги учун жазога ҳуким қилиши мумкун эмас. Шунингдек, жиноят содир этилган вақтда қўлланиши мумкин бўлган жазога нисбатан оғирроқ жоза берилиши мумкин эмас.

12-МОДДА:

Ҳеч кимнинг шахсий ва оилавий ҳаётига ўзбошимчалик билан аралашиш, уй-жой дахлсизлигига, унинг ёзишмаларидаги сирларига ёки унинг номус ва шаънига ўзбошимчалик билан тажовуз қилиши мумкин эмас. Ҳар бир инсон худди шундай аралашув ёки тажовуздан қонуний ҳимоя қилиш ҳуқуқига эга.

13-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон ҳар бир давлат доирасида эркин юриш ва ўзига яшаш жойи танлаш ҳуқуқига эга.

2. Ҳар бир инсон ҳар қандай мамлакатдан, хусусан ўз мамлакатдан чиқиб кетиш ва ўз мамлакатига қайтиб келиш ҳуқуқига эга.

14-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон таъкиб туфайли бошқа мамлакатлардан бошпана излаш ва ўша бошпанадан фойдаланиш ҳуқуқига эга.

2. Бу ҳуқукдан ҳақиқатда носийёсий жиноят содир этиш учун ёки Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг мақсад ва принципларига зид хатти-ҳаракат туфайли таъкиб пайтида фойдаланиш мумкин эмас.

15-МОДДА:

1. Ҳар бир инсоннинг фуқаро бўлиш ҳуқуқи бор.
2. Ҳеч ким ўз фуқаролигидан ёки фуқаролигини ўзгартириш ҳуқуқидан ўзбошимчалик билан маҳрум қилиши мумкин эмас.

16-МОДДА:

1. Балоғат ёшида йетган эркаклар ва аёллар ирқий белгиси, миллати ёхуд дини бўйича ҳеч қандай чеклашларсиз никоҳдан ўтишга ва оила қуришга ҳақлидир. Улар никоҳдан ўтишга ва оила қуришга вақтларида ва уни бекор қилиш вақтида бир хил ҳуқуқлардан фойдаланадилар.
2. Никоҳ фақат никоҳдан ўтаётган ҳар икки томоннинг эркин ва тўлиқ розилиги асосидагина тузилиши мумкин.
3. Оила жамиятнинг табиий ва асосий ҳужараси саналади ва жамият ва давлат томонидан ҳимояқилишга ҳақлидир.

17-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон якка ҳолда, шунингдек бошқалар билан биргаликда мулкка эгалик қилиш ҳуқуқига эга.
2. Ҳеч ким зўравонлик билан ўз мулкдан маҳрум этилиши мумкин эмас.

18-МОДДА:

Ҳар бир инсон фикр, виждон ва дин эркинлиги ҳуқуқига эга; бу ҳуқуқ ўз дини ёки эътиқодига якка ўзи, шунингдек бошқалар билан бирга амал қилиш ва таълимотда, тоат-ибодат қилишга ва диний расм-русм ҳамда маросимларни оммавий ёки хусусий тартибда адо этиш эркинлигини ўз ичига олади.

19-МОДДА:

Ҳеч бир инсон эътиқодлар эркинлиги ва улани эркин ифода қилиш ҳуқуқига эга; бу ҳуқуқ ҳеч бир тўсиқсиз ўз эътиқотларига амал қилиш эркинлигини ҳамда ахборот ва ғояларни ҳар қандай восита билан, давлат чегараларидан қатъий назар, излаш, олиш ва тарқатиш эркинлигини ўз ичига олади.

20-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон тинч йиғинлар ва уюшмалар ўтказиш ҳуқуқига эга.
2. Ҳеч ким бирор бир уюшмага киришга мажбур қилиши мумкин эмас.

21-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон ўз мамлакатини бошқаришда бевосита ёки эркин сайланган вакиллар орқали қатнашиш ҳуқуқига эга.
2. Ҳар бир инсон ўз мамлакатада давлат хизматида тенг кириш ҳуқуқига эга.
3. Халқ иродаси ҳукумат ҳокимиятининг асоси бўлиши лозим; бу ирода даврий ва сохталаштирилмаган, ялпи ва тенг сайлов ҳуқуқида, яширин овоз бериш ёъли билан ёки овоз бериш эркинлигини таъминлайдиган бошқа тенг қийматли шакиллар воситасида ўтказиладиган сайловларда ўзаксини топиши лозим.

22-МОДДА:

Ҳар бир инсон жамият аъзоси сифатида ижтимоий таъминотга ва ўзининг кадр-қимматини сақлаш, шахсининг эркин ривожланиши учун зарур бўлган иқтисодий, ижтимоий ва маданий соҳалардаги ҳуқуқини миллий саъй-ҳаракатлар ҳамда халқаро ҳамкорлик орқали ва ҳар бир давлатнинг тузилиши шунингдек, ресурсларига мувофиқ амалга оширишга ҳақли.

23-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон меҳнат қилиш, ишни эркин танлаш, адолатли ва қулай иш шароитида эга бўлиш ва ишсизликдан ҳимоя қилиш ҳуқуқига эга.
2. Ҳар бир инсон ҳеч бир камситишсиз тенг меҳнат учун тенг ҳақ олиш ҳуқуқига эга.
3. Ҳар бир ишловчи киши ўзи ва оиласи учун инсонга муносиб яшашни таъминлайдиган адолатли ва қониқарли даромад олишга, зарур бўлганда ижтимоий таъминотнинг бошқа воситалари билан тўлдирувчи даромад олиш ҳуқуқига эга.
4. Ҳар бир инсон касаба уюшмалари тузиш ва ўз манфаатларини ҳимоя учун касаба уюшмаларига кириш ҳуқуқига эга.

24-МОДДА:

Ҳар бир дам олиш ва бўш вақтга эга бўлиш, шу жумладан иш кунини оқилона чеклаш ҳуқуқи ва ҳақ тўланадиган меҳнат таътили олиш ҳуқуқига эга.

25-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон ўзининг ҳамда оиласининг саломатлиги ва фаровонлиги таъминлаш учун зарур бўлган турмуш даражасига эга бўлиш, жумладан озиқ-овқат, кийим-кечак, уй-жой, тиббий хизмат ва зарур ижтимоий хизматга эга бўлишига ҳамда ишсизлик, касаллик, ногиронлик, бевалик, қарилик ёки унга боғлиқ бўлмаган шороитларга кўра тирикчилик учун маблағ бўлмай қолган бошқа ҳолларда таъминланиш ҳуқуқига эга.

2. Оналик ва болалик алоҳида ғамхўрлик ва ёрдам ҳуқуқини беради. Барча болалар, никоҳда ёки никоҳсиз туғилишидан қатъи назар бир хил ижтимоий ҳимоядан фойдаланиши керак.

26-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон таълим олиш ҳуқуқига эга. Таълим олишда ҳеч бўлмаганда бошланғич ва умумий таълим текин бўлиши лозим. Бошланғич таълим мажбурий бўлиши керак. Техник ва ҳунар таълими ҳамманинг қурби етадиган даражада бўлиши, олий таълим эса ҳар кимнинг қобилиятига асосан ҳамма учун етарли имконият доирасида бўлмоғи керак.

2. Таълим инсон шахсини тўла баркамол қилишга ва инсон ҳуқуқлари ҳамда асосий эркинликларига нисбатан ҳурматни кучайтиришга қаратилмоғи лозим. Таълим барча халқлар, ирқий ва диний гуруҳлар ўртасида бир-бирини тушуниш, хайрихоҳлик ва дўстликка хизмат қилиши ҳамда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг тинчликни сақлаш борасидаги фаолиятига ёрдамбериши керак.

3. Кичик ёшдаги болалари учун ота-оналар таълим турини танлашда имтиёзий ҳуқуққа эга.

27-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон жамиятнинг маданий ҳаётида эркин иштирок этишга, саънатдан баҳраманд бўлишга илмий тараққиётда иштирок ва унинг самараларидан фойдаланиш ҳуқуқига эга.

2. Ҳар бир инсон ўзи муаллифлик қилган илмий, адабий яхуд бадий асарларнинг натижасидан келлиб чиққан маънавий ва моддий манфаатларни ҳимоя қилиш ҳуқуқига эга.

28-МОДДА:

Ҳар бир инсон ушбу Декларацияда баён этилган ҳуқуқ ва эркинликлар тўлиқ амалга оширилишини мумкин бўлган ижтимоий ва халқаро тартиб бўлиши ҳуқуқига эгадир.

29-МОДДА:

1. Ҳар бир инсон жамият олдида бурчлидир, фақат шу ҳолатдагина унинг шахси эркин ва тўлиқ камол топиши мумкин.

2. Ҳар бир инсон ўз ҳуқуқи ва эркинликларидан фойдаланишда ўзгаларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини демократик жамиятда етарли даражада бўлишини ҳамада ҳурмат қилишини таъминлаш, ахлоқ, жамоат тартиби, умум фаровонлигининг одилона талабларни қондириш мақсадидагина қонунда белгиланган чекланишларга риоя этиши керак.

3. Ушбу ҳуқуқ ва эркинликларни амалга ошириш Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг мақсад ва принципларига асло зид бўлмаслиги керак.

30-МОДДА:

Ушбу Декларациядаги ҳеч бир нарсa бирор бир давлат, кишилар гуруҳи ёки алоҳида шахсларга мазкур Декларацияда баён этилган ҳуқуқ ва эркинликларни йўқ қилишга йўналтирилган фаолият билан шуғулланиш ёки ҳаракат қилиш мумкин деб талқин этилмаслиги керак.

1. Жиноят содир этганликда айбланган ҳар бир инсон унга очиқ суд мажлисида ҳимоя учун барча имкониятлар таъминланган ҳолда, унинг айби қонуний тартибда аниқланмагунча айбсиз деб ҳисобланишга ҳақлидир.

2. Ҳеч ким, миллий қонунлар ёки халқаро ҳуқуқга кўра содир этилган вақтда жиноят деб топилмаган хатти-ҳаракати ёки фаолиятсизлиги учун жазога ҳуким қилиши мумкун эмас. Шунингдек, жиноят содир этилган вақтда қўлланиши мумкин бўлган жазога нисбатан оғирроқ жоза берилиши мумкин эмас.